

MELUZYNA

ISSN 2449-7339

1 (4) (2016) | Rocznik III

DOI: 10.18276/me.2016.1-01

PRZEKROJE I ZBLIŻENIA

Tomasz Pełech*

Uniwersytet Wrocławski / Université Blaise-Pascal Clermont-Ferrand II

Hannibal ante portas. Interpretacja fabuły z 21 rozdziału III księgi Kroniki polskiej Anonima tzw. Galla

W *Kronice polskiej* Anonim tzw. Gall kreśli obraz Bolesława III Krzywoustego, przedstawiając go jako znakomitego władcę (Skomial, 1988, s. 21–39). Kluczowymi elementami charakterystyki są biegłość w sztuce wojennej i umiejętność pokonywania wrogów, uwypuklone za pomocą rozwiązań fabularnych i środków retorycznych. Celem niniejszej pracy jest interpretacja jednej z opowieści z 21 rozdziału III księgi *Kroniki polskiej*. Przedstawione zostaną narzędzia retoryczne i treści symboliczne, które przywołał w swojej wizji zdarzeń Anonim tzw. Gall, opisując Bolesława III ruszającego na wyprawę wojenną.

W dziele pierwszego kronikarza władców polskich znajduje się opowiadanie o tym, jak w 1110 roku Krzywousty najechał Czechy, rządzone przez Władysława I Przemyślidę. Bolesław dążył do osadzenia na tronie praskim przyjaznego mu Sobiesława. Ponadto mścił się za wcześniejszy najazd na jego ziemie oraz za poparcie i gościnę udzielone Zbigniewowi przez władcę Czech (Małczyński, 1975, s. 115; Barański, 2006, s. 207; Rosik, 2013, s. 121–122)¹. Aby zaskoczyć przeciwnika, polski książę poprowadził swoje hufce przez niedostępne i budzące grozę pasma Sudetów. Czyn ten został w *Kronice polskiej* opisany za pomocą porównania Bolesława do wybitnego wodza starożytności – Hannibala (*Cronica Polonorum*, s. 145–146 [III, 21])². Warto zastanowić się nad kilkoma kwestiami. Dlaczego Anonim tzw. Gall posłużył się takim zestawieniem w nar-

* e-mail autora: tomaszpelech.nysa@gmail.com

¹ Na temat Władysława I Przemyślicy zob. Jasiński, 2004, s. 177. W związku z Sobiesławem I zob. Vaniček, 2007; Sobiesiak, 2014, s. 43–59.

² Zob. też literaturę przedmiotu dotyczącą tego epizodu: Deptuła, 2006, s. 7–39; Żmudzki, 2009, s. 206 i n., 347; Rosik, 2013, s. 122.

racji o najeździe na Czechy? Jaka była funkcja tego zabiegu literackiego? Jakie treści symboliczne implikował obraz kartagińskiego wodza? Czym mógł się inspirować autor?

Dzieło Anonima tzw. Galla powstało w latach 1112–1116 (Plezia, 2003, s. XVI; zob. Rosik, 2013, s. 15–17). Zalicza się do gatunku *gesta* i opiewa militarne dokonania książąt polskich (Plezia, 1947, s. 53–54), w tym głównego bohatera, określanego jako „syn Marsa” (przykładowo: *Kronika polska*, s. 65 [II, 3], s. 74 [II, 11], s. 75 [II, 13], s. 76 [II, 14]; Rosik, 2013, s. 37–85).

Bolesław III Krzywousty na kartach *Kroniki polskiej* został ukazany jako pogromca pogańskich Pomorzan i Prusów oraz godny potomek Bolesława I Chrobrego, dorównujący mu pod względem wojowniczości (Banaszkiewicz, 2008, s. 399–410; por. Wiszewski, 2008, *passim*; Nikodem, 2010, s. 5–22; Rosik, 2013, s. 86–153). Aby stworzyć obraz wybitnego wodza, kronikarz posłużył się licznymi zabiegami retorycznymi. Jeden z nich, zaczerpnięty z tradycji starożytnej, znalazł się w 21 rozdziale III księgi dzieła. Otóż znakomitym czynem Krzywoustego była ekspedycja z 1110 roku:

Inde belliger Bolezlauus, collecta multitudine militari, novam viam aperuit in Bohemiam, quo potest Hannibali factio mirabili comparari. Nam sicut ille Romam impugnaturus per montem Iouis primus viam fecit, ita Bolezlauus per locum horribilem, intemptatum prius Bohemiam invasurus penetravit. Ille montem unum laboriose transeundo tantam famam et memoriam acquisivit, Bolezlauus vero non unum sed plures nubiferos quasi supinus ascendit. Ille solummodo cavando montem, coequando scopulos laborabat, iste truncos et saxa volvendo, montes arduos ascendendo, per silvas tenebrosas iter aperiendo, in paludibus profundis pontes faciendo, non cessabat. (*Cronica Polonorum*, s. 145–146 [III, 21])

Wojowniczy zatem Bolesław, zebrawszy mnogie rycerstwo, otworzył [sobie] nową drogę do Czech, w czym może być porównany z Hannibalem i jego nadzwyczajnym czynem. Albowiem tak jak on, idąc na zdobycie Rzymu, pierwszy dokonał przejścia przez górę Jowisza, tak [też] Bolesław, chcąc najeżdżać Czechy, zapuścił się w miejsca groźne budzące, gdzie przedtem nie stanęła ludzka stopa. Tamten przeszedłszy mozolnie przez jedną górę zyskał sobie tak wielką sławę i pamięć u potomnych, Bolesław zaś wszedł niemal prostopadłe w górę nie na jeden, lecz więcej niebotycznych szczytów. Tamten trudził się tylko, drążąc górę i równając skały, podczas gdy ten bez przerwy [musiał] toczyć pnie i głazy, wspinać się na strome góry, otwierać przejścia przez mroczne puszcze i budować mosty na głębokich bagnach. (*Kronika polska*, s. 144–145 [III, 21])

Autor *Kroniki polskiej* w kreacji obrazu Bolesława we wskazanej narracji wykorzystał porównanie (*comparatio*), wprowadzone przez konstrukcję „potest...comparari” – „może być porównany” (Lausberg, 2002, s. 104, 246, 572). Jest to figura retoryczna służąca do podkreślenia i wzmocnienia cech podmiotu (*comparandum*). Jakość i siła treści niesionych przez *comparatio* zależy od przedmiotu (*comparans*) zestawienia (Lausberg, 2002, s. 104, 246, 572; Ziomek, 2000, s. 157 i n.). Anonim tzw. Gall w swojej wizji zdarzeń przypominał nadzwyczajny czyn, jakim było przekroczenie Alp przez Hannibala i wdarcie się na terytoria Rzymu przy wykorzystaniu ścieżek nieznanymi przeciwnikowi. Kronikarz, wzmiankując Kartagińczyka, jednego z największych wodzów starożytności, powołał się na znakomity wzorzec osobowy, który uświetnił czyn bohatera jego dzieła.

Już w czasach starożytnych autorzy chętnie posługiwali się literackim obrazem Hannibala jako przedmiotem porównań, aby podkreślić zdolności militarne opisywanych postaci (Pełech, 2013,

s. 247–259; Matusiak, 2015, s. 91–152). Tytus Liwiusz w *Ab urbe condita* wskazał, że po odebraniu Tarentu Kartagińczykom przez Fabiusza Maksimusa Kunktatora w 209 r. p.n.e. „i Rzymianie mają swojego Hannibala” („et Romani suum Hannibalem [...] habent”; Livius, *Ab urbe condita*, s. 71 [XXVII, 16, 10]). Ponadto autor zamieścił opis domniemanego spotkania Punijczyka z jego pogromcą spod Zamy, w którym podany został swoisty ranking dowódców świata starożytnego. Według Liwiusza Hannibal lokował samego siebie na trzeciej pozycji, za Aleksandrem Wielkim i Pyrrusem z Epiru. Gdyby jednak to on pokonał Scypiona, byłby pierwszym spośród wodzów (Livius, *Ab urbe condita*, s. 42–44 [XXXV, 14, 5–12]; zob. Burck, 1992, s. 136 i n.; Rossi, 2004, s. 359–381). Również Cyceron w dziele *De oratore* określił sławnego Kartagińczyka mianem jednego z najwybitniejszych dowódców wojskowych, umieszczając go obok takich postaci, jak Scypion Afrykański czy Epaminondas z Teb (Cicero, *De oratore*, s. 148 [I, 210]). W IV w. n.e. Sekstus Aurelius Wiktor w *De cesaribus liber* nazwał cesarza Probusa „prope Hannibalem alterum” – „prawie drugim Hannibalem” (Aurelius Victor, *Liber de cesaribus*, s. 115 [37, 2–3]; zob. Matusiak, 2009, s. 67–84). W ten sposób autor pochwalił znakomitego wodza, który walczył z wrogami Cesarstwa Rzymskiego i przedstawiał się jako „restitutor orbis” – „odnowiciel świata” (Kreucher, 2003, s. 86–89). Inne „rankingi” dowódców wojskowych także umieszczały Hannibala w zaszczytnym gronie najwybitniejszych postaci, obok Aleksandra Wielkiego czy Scypiona Afrykańskiego (Plutarchus, *Pyrrhus*, s. 366 [8, 2]; idem, *Flamininus*, s. 382–385 [21, 1–5]).

Kartagińczyk cieszył się tak dużym uznaniem, że cesarz Karakalla polecił stawiać na jego cześć pomniki (Herodianus, *Ab excessu*, s. 112 [IV, 8, 5]). W literaturze obraz Hannibala uległ swoistemu oczyszczeniu, gdyż nie był on przedstawiany jako pokonany, ale jako wielki i błyskotliwy wódz, który geniuszem taktycznym zapewnił sobie sławę (Matusiak, 2015, *passim*). Porównanie do Hannibala stało się konwencjonalnym elementem pochwały zdolności wojskowych. W takiej funkcji pojawia się np. w *Aleksjadzie* Anny Komneny. Autorka, opisująca dojście do władzy i panowanie swojego ojca Aleksego I (1081–1118), aby podkreślić jego atrybuty doskonałego wodza, zestawiała go z szeregiem antycznych dowódców. Wśród nich nie mogło zabraknąć Hannibala (Annae Comnenae *Alexias*, s. 12 [I, 1, 3]; Komnena, *Aleksjada*, s. 15 [I, 1, 3]); porównanie to uwypukliło militarne przymioty cesarza, który przez długie lata zmagał się z wrogami zagrażającymi Bizancjum. Radulf z Caen, autor *Gesta Tancredi*, na kartach swojego dzieła porównał Tankreda, regenta i księcia Antiochii, a także jego braci, biorących udział w pierwszej wyprawie krzyżowej, z „lwami punickimi” (Pełech, 2013). Wykorzystanie figury stylistycznej odnoszącej się do wzorca osobowego słynnego Punijczyka świadczy o dobrym wykształceniu kronikarza. Wymagało to bowiem uprzedniego zapoznania się z dziełami klasycznymi albo chociaż zetknięcia się z treściami, które mogłyby wskazać na funkcję, jaką pełniło porównanie z Hannibalem.

Zagadnienie wykształcenia Anonima tzw. Galla doczekało się wielu prac, w których dowiedziono, że kronikarz znał co najmniej dzieła Salustiusza oraz mógł mieć styczność z tekstami innych autorów starożytnych (Kętrzyński, 1899; Maleczyński, 1934 s. 54–58; Borawska, 1965, s. 111–119; Plezia, 1984, s. 111–120; Kras, 2002, s. 5–33; Jasiński, 2006, s. 185–193; Jasiński, 2008; Fried, 2010, s. 483–502; Skibiński, 2012a, s. 345–359; zob. też Plezia, 2003, s. XIX, XLVIII–LI, LXV–LXVI). Istotne jest ustalenie, czym mógł się inspirować w konstrukcji narracji, wykorzystującej motyw alpejskiej przeprawy Hannibala i jego wojska. Marian Plezia stwierdził, że opis ten może mieć dwa źródła, aczkolwiek z zastrzeżeniem, iż nie wiadomo, czy Anonim korzystał

z któregokolwiek bezpośrednio (Plezia, 1947, s. 126). Pierwszym mogło być wspomniane już dzieło *Ab urbe condita* Tytusa Liwiusza (s. 21–26 [XXI, 23–27]), a drugim – *Punica* Sylwiusza Italikusa (s. 148–154 [III, 478–556]). W obu utworach zamieszczony został opis przeprawy armii kartagińskiej przez Alpy. Prawdopodobniejsza wydaje się inspiracja pracą Liwiusza, w średniowieczu znanego bardziej aniżeli Sylwiusz Italikus. Pomimo że były nieliczne, to i tak rękopisy *Ab urbe condita* znajdowały się w większej liczbie klasztornych bibliotek łacińskiej Europy niż *Punica* (Reynolds, Wilson, 2008, s. 151–156).

Literacki obraz wspianego kartagińskiego wodza to motyw wędrowny, chętnie wykorzystywany w starożytności i średniowieczu (Pełech, 2013, s. 253). Zastanawiając się nad jego funkcją i źródłami, warto podkreślić szatę retoryczną (dostosowaną do lokalnych warunków), w jaką Anonim tzw. Gall przyodział czyn Bolesława III.

Aby zaskoczyć przeciwnika, Krzywousty sforsował Sudety, które w opisie z *Kroniki polskiej* są górami niedostępnymi i niebezpiecznymi. Przeprawa armii Bolesława przez Sudety w opisie Anonima jest bardziej złożona i problematyczna niż ta, która przyniosła wielką sławę Hannibalowi. W przedzieraniu się przez pogranicze polsko-czeskie przeszkodą nie są bowiem tylko „stromie góry” (*montes arduos*), ale również „mroczne puszcze” (*per silvas tenebrosas*) i „głębokie bagna” (*in paludibus profundis*) (*Cronica Polonorum*, s. 146 [III, 21]; *Kronika polska*, s. 145 [III, 21]). Wojska Krzywoustego, w przeciwieństwie do Kartagińczyków maszerujących przez Alpy, którzy tylko drążyli górę i równali skały, musiały zmagać się ze stromizną gór oraz pniami i głazami na drodze. Budowały także mosty, aby móc przejść przez bagna (*Cronica Polonorum*, s. 146 [III, 21]; *Kronika polska*, s. 145 [III, 21]). W fabule Galla przeprawa ta jest wielkim przedsięwzięciem logistycznym.

Ponadto, w odróżnieniu od Hannibala, Bolesław nie przeszedł tylko przez jedną górę, ale wspiął się na wiele szczytów („Bolethus vero non unum sed plures nubiferos quasi supinus ascendit”; *Cronica Polonorum*, s. 146 [III, 21]; *Kronika polska*, s. 145 [III, 21]). W perspektywie narracji Anonima, skoro czyn kartagińskiego wodza zapewnił „tak wielką sławę i pamięć u potomnych” (*Cronica Polonorum*, s. 146 [III, 21]; *Kronika polska*, s. 145 [III, 21]), to Krzywousty, dokonawszy czegoś o wiele bardziej wymagającego, okrył się znacznie większą chwałą od sławnego Punijczyka, a pamięć o polskim księciu zapewne będzie odbijać się głośnym echem w przyszłości. Gall znakomicie wywiązał się z roli kronikarza, którego zadaniem było podtrzymywanie pamięci o czynach. Dzięki wskazanemu zabiegowi retorycznemu dał odbiorcom do zrozumienia, że dokonania polskiego księcia nie pójdą w zapomnienie, a nawet więcej – że będzie się on cieszył ogromną sławą wśród potomnych. Porównaniem do Hannibala podkreślił też obraz władcy-wojownika, jakim był na kartach *Kroniki polskiej* Krzywousty (Banaszkiewicz, 1999, s. 11–29; Skibiński, 2009, s. 216–225), a także utrzymał w narracji pochwalny ton, właściwy dla opisu bohatera (Wojtowicz, 2010, s. 9).

Tło opowieści o niezwykłym przedsięwzięciu wojsk polskich prowadzonych przez Bolesława jest budowane przez dalsze zabiegi kronikarza. Anonim tzw. Gall przedstawia krajobraz pogranicza jako nietkniętego działalnością człowieka. Hufce przechodziły przez „miejsca grozę budzące, gdzie przedtem nie stanęła ludzka stopa” (*Cronica Polonorum*, s. 146 [III, 21]; *Kronika polska*, s. 145 [III, 21]). W opisie rysuje się zatem obraz anekumeny – świata niezamieszkanego przez człowieka. Ponadto autor narracji wpisuje krainę, którą przemierza Bolesław, w topikę *locus terribi-*

lis (*horridus*) – miejsca strasznego³. Wskazuje na to wykorzystanie frazy *per locum horribilem, intemptatum*, współtworzącej obraz dzikiej, nietkniętej przez człowieka przyrody pogranicza, obfitującej w „głębokie bagna” (*in paludibus profundis*), „mroczne puszcze” (*per silvas tenebrosas*) oraz „stromie góry” (*montes ardui*) (*Cronica Polonorum*, s. 146 [III, 21]; *Kronika polska*, s. 145 [III, 21]). Aby dotrzeć do Czech, należy odbyć podróż przez obszary związane ze sferą „natury”, wręcz „dzikości” (*locus intemptatus*), a nie „kultury”, co kształtuje negatywne przedstawienie sąsiada Polski (Deptuła, 2006, s. 21). Czesi są jednymi z największych nieprzyjaciół Polski, a autor *Kroniki polskiej* ma o nich jak najgorszą opinię (Krzyżaniakowa, 2004, s. 23–43; Skibiński, 2012b, s. 152–163). Dlatego też opis przeprawy przez pogranicze, które budzi grozę, przypomina rytuał przejścia, wizytę w świecie niezamieszkanym przez człowieka (Van Gennep, 2006, s. 36–49; Leeming, 2005, s. 98–99).

W perspektywie Gallowej narracji to kolejny element w kreacji wizerunku Bolesława. Motyw *katabasis* cieszył się popularnością w literaturze epickiej czasów antycznych. Wizytę w zaświatach odbyli herosi tej miary co Herkules (Apollodorus, s. 232–237 [II, 5, 12]), Odyseusz w XI księdze *Odysei* czy Eneasza w V księdze *Eneidy*. Przekraczanie granic świata zamieszkanego przez człowieka stanowiło sprawdzian postaw i wartości reprezentowanych przez bohatera. Gall określa kampanię z 1110 roku na kartach *Kroniki polskiej* jako czas wielkiej próby, której Bolesław podołał, gdyż najpierw pokonał w bitwie złych Czechów, mimo iż Władysław Przemyślida unikał zbrojnego starcia (*Cronica Polonorum*, s. 146 [III, 21]; *Kronika polska*, s. 146 [III, 21]), a następnie spustoszył ich kraj (*Cronica Polonorum*, s. 148 [III, 22]; *Kronika polska*, s. 147–149 [III, 22]; Rosik, 2013, s. 122–128). Nawiązał więc do militarnych czynów kartagińskiego wodza, gdyż odniósł zwycięstwo nad wrogiem w bezpośredniej konfrontacji. Co ważne, Krzywousty walczył po królewsku – szukał rozstrzygnięcia w walnej bitwie, a nie poprzez nękanie sił przeciwnika czy wykręty i niegodziwości (Żmudzki, 2008 s. 88). Przejście przez obszar niedostępny i niezamieszkanym przez człowieka to czyn godny wielkich bohaterów świata epiki na miarę Herkulesa czy Odyseusza, którym piastowski książę dorównał na kartach *Kroniki polskiej*.

Kolejnym elementem wartym podkreślenia jest cel wyprawy. Bolesław, podobnie jak Hannibal, sforsował niedostępne góry, aby walczyć z Rzymem. Czechy były postrzegane przez kronikarza jako część składowa Cesarstwa Rzymskiego, monarchii uniwersalistycznej, spadkobiercy antycznego imperium (Deptuła, 2006, s. 19; Rosik, 2013, s. 122). Ponieważ Bolesław na kartach dzieła Anonima okazał się zdolniejszym wodzem niż sam Hannibal, otwiera się możliwość interpretacji przedstawienia Krzywoustego jako wodza, który może pokonać Cesarstwo (Pełech, 2013, s. 257, przypis 55). Pozostaje to w łączności m.in. z sukcesem kampanii 1109 roku, prowadzonej przeciwko Henrykowi V. Wówczas obroniona została „starożytna wolność” Polski, walczącej o swoje miejsce w uniwersalistycznym porządku politycznym jako partner, niezależne *regnum*, raczej ewentualny sojusznik niż prowincja Cesarstwa (Plezia, 2003, s. XXXIII–XXXVI; Rosik, 2013, s. 114, 130). Koresponduje to też z opisem „złotego wieku” z czasów panowania Bolesława I Chrobrego, gdy władca Polski, jako król, współpracował z cesarzem Ottonem III (Michałowski, 1985, s. 457–480; Banaszkiewicz, 2008, s. 403–404; Skibiński, 2012c, s. 549–550; Rosik, 2013, s. 113).

³ Por. rozważania na temat *locus amoenus* – Curtius, 2009, s. 191–209.

W 21 rozdziale III księgi *Kroniki polskiej* Anonim tzw. Gall poprzez retoryczną figurę porównania (*comparatio*) stworzył pochwałę Bolesława Krzywoustego. Bohater dzieła, „marso-we dziecię”, został ukazany jako wódz zasługujący na pamięć potomnych i większą sławę niż sam Hannibal. Motyw wykorzystany przez kronikarza ma antyczne korzenie, znajdziemy go bowiem już w dziełach Tytusa Liwiusza i Syliusza Italikusa. Nie wiadomo jednak, czy twórca *Kroniki polskiej* korzystał z tych prac bezpośrednio. Konstrukcja fabuły, w której wykorzystany został literacki obraz kartagińskiego wodza, cieszący się popularnością już u autorów starożytnych, wskazuje na obycie intelektualne Anonima tzw. Galla, któremu nieobca była tradycja klasycznych dzieł łacińskich.

Opowieść o przeprawie przez pasma Sudetów podkreśla znakomite umiejętności przywódcze i organizacyjne polskiego księcia. Opis pogranicza jako miejsca niebezpiecznego i trudno dostępnego kształtuje tło narracji o wspaniałym czynie wojsk Krzywoustego. Ponadto podkreśla negatywny obraz Czechów. Mieszkają oni za niezamieszkanymi obszarami góorskimi, należącymi do sfery „natury”. Przeprawa w narracji Galla była swoistą *katabasis* polskiego księcia – to czyn, którego jako heros musiał dokonać. Bolesław, wkraczając na terytorium południowego sąsiada i przedzierając się przez Sudety jak Hannibal przez Alpy, dąży do zmierzenia się z Rzymem. Czechy są wszakże częścią Cesarstwa. Narracja Anonima tzw. Galla otwiera perspektywę interpretacji Bolesława jako wodza zdolniejszego niż sławny Kartagińczyk. Krzywousty na kartach *Kroniki* może pokonać potęgę Henryka V, obronić „starożytną wolność” oraz przywrócić porządek polityczny z okresu złotego wieku Bolesława Chrobrego, kiedy władca Polski występuje jako sojusznik, a nie poddany cesarza rzymskiego.

Bibliografia podmiotowa

- Annae Comnenae *Alexias* (2001). Recensuerunt D.R. Reinsch, A. Kambylis. P. I. Berolini et Novi Eboraci: Walter De Gruyter et Socios.
- Anna Komnena (2005). *Aleksjada*. Przekł. O. Jurewicz. T. 1–2. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Anonim tzw. Gall (1952). *Cronica et gesta ducum sive principum Polonorum*. Wyd. K. Maleczyński. Kraków: PAU (= MPH. Series Nova. 2).
- Apollodorus (1999). *The Library*. Translated by J.G. Frazer. Vol. 1–2. New York – London: Oxford University Press.
- Cicero M. Tullius (1942). *De oratore in two volumes*. Translated by E.W. Sutton, completed with an introduction by H. Rackham. London–Cambridge–Massachusetts: Harvard University Press.
- Gall Anonim (2003). *Kronika polska*. Wstęp i oprac. M. Plezia. Przekł. R. Grodecki. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Warszawa: De Agostini Polska.
- Herodianus (1855). *Ab excessu divi Marci libri octo*. Ab I. Bekkero recogniti. Lipsiae: Teubner.
- Livy (1935). *History of Rome. Books XXXV–XXXVII*. Translated by E.T. Sage. Vol. X. London–Cambridge–Massachusetts: Harvard University Press.
- Plutarchus (1921). Flamininus. W: Plutarch's *Lives*. Translated by B. Perrin. Vol. X (s. 322–387). London–Cambridge–Massachusetts: Oxford University Press.

- Plutarchus (1920). *Pyrrhus*. W: Plutarch's *Lives*. Translated by B. Perrin. Vol. IX (s. 346–461). London–Cambridge–Massachusetts: Oxford University Press.
- Sextus Aurelius Victor (1970). *Liber de caesaribus, praecedunt Origo gentis Romanae et Liber de viris illustribus urbis Romae subsequitur Epitome de caesaribus*. Recensuit F. Pichlmayr. Editio stereotypa correctior editionis primae addenda et corrigenda iterum collegit et adiecit R. Gruendel. Leipzig: Teubner
- Titi Livi *Ab urbe condita libri XXI–XXII* (1971). Recognovit T.A. Dorey, Leipzig: Teubner.
- Titi Livi *Ab urbe condita libri XXVI–XXVII* (1982). Recognovit P.G. Walsh. Leipzig: Teubner.

Bibliografia przedmiotowa

- Banaszkiewicz, J. (1999). Młodzieńcze gesta Bolesława Krzywoustego, czyli jak zostaje się prawdziwym rycerzem i władcą. W: M. Markiewicz, R. Skowron (red.), *Theatrum ceremoniale na dworze królów i książąt polskich* (s. 11–29). Kraków: Zamek Królewski na Wawelu.
- Banaszkiewicz, J. (2008). Gall jako historyk poważny, czyli dlaczego dzieje i Bolesława Chrobrego, i Bolesława Krzywoustego są prawdziwe i niegroteskowe. *Przegląd Historyczny*, 99 (3), 399–410.
- Barański, M.K. (2006). *Dynastia Piastów w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Borawska, D. (1965). Gallus Anonim czy Italus Anonim? *Przegląd Historyczny*, 56 (1), 111–119.
- Burck, E. (1992). *Das Geschichtswerk des Titus Livius*. Heidelberg: Carl Winter Verlag.
- Curtius, E.R. (2009). *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*. Tłum., oprac. A. Borowski. Kraków: TAIWPN Universitas.
- Deptuła, C. (2006). Krajobrazy, bestie, sąsiedzi i bohaterowie. Wokół kwestii postrzegania przyrody w narracji historiograficznej polskiego średniowiecza. *Teka Komisji Historycznej*, 3, 7–30.
- Fried, J. (2010). Czy Gall Anonim pochodził z Bambergu? *Przegląd Historyczny*, 101 (3), 483–502.
- Jasiński, K. (2004). *Rodowód pierwszych Piastów*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.
- Jasiński, T. (2006). Rozwój średniowiecznej prozy rytmicznej a pochodzenie i wykształcenie Galla Anonima. W: D.A. Sikorski, A.M. Wyrwa (red.), *Cognitioni gestorum. Studia z dziejów średniowiecza dedykowane Profesorowi Jerzemu Strzelczykowi* (s. 185–193). Poznań–Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Jasiński, T. (2008). *O pochodzeniu Galla Anonima*. Kraków: Wydawnictwo Avalon.
- Kętrzyński, S. (1899). *Gall-Anonim i jego kronika*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Kras, R.J. (2002). Dzieła Sallustiusza w warsztacie Anonima zw. Gallem. *Roczniki Humanistyczne*, 50 (2), 5–33.
- Kreucher, G. (2003). *Der Kaiser Marcus Aurelius Probus und seine Zeit*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Krzyżaniakowa, J. (2004). Wizerunek Czechów w polskich źródłach średniowiecznych. W: W. Iwańczak, R. Gładkiewicz (red.), *Polaków i Czechów wizerunek wzajemny* (s. 23–43). Wrocław–Warszawa: Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych UW – Wydawnictwo Instytutu Historii PAN.
- Lausberg, H. (2002). *Retoryka literacka*. Przeł. A. Gorzkowski. Bydgoszcz: Wydawnictwo Homini.
- Leeming, D. (2005). *The Oxford Companion to World Mythology*. Oxford: Oxford University Press.
- Maleczyński, K. (1934). Źródła literackie kroniki tzw. Galla Anonima. W: P. Dąbkowski (red.), *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie* (s. 54–58). Lwów: Towarzystwo Naukowe we Lwowie.
- Maleczyński, K. (1975). *Bolesław III Krzywousty*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Matusiak, P. (2009). Alter Hannibal. Z problematyki badań nad obrazem Hannibala w literaturze antycznej. W: R. Sajkowski, M. Wolny (red.), *Grecja, Kartagina, Rzym* (s. 67–84). Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Matusiak, P. (2015). *Obraz Hannibala w kulturze antycznej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Michałowski, R. (1985). Restauratio Poloniae w ideologii dynastycznej Galla Anonima. *Przegląd Historyczny*, 76 (3), 457–480.
- Nikodem, J. (2010). Parens tanti pueri. Władysław Herman w Gallowej wizji dziejów dynastii. *Kwartalnik Historyczny*, 67 (1), 5–22.
- Pełech, T. (2013). Normanowie u bram Cesarstwa Bizantyńskiego w XII wieku. Interpretacja figury retorycznej z VIII księgi „Gesta Tancredi”. W: M. Goliński, S. Rosik (red.), *Z badań nad historią Śląska i Europy w wiekach średnich* (s. 247–259). Wrocław: Chronicon (= Scripta Historica Medievalia. 3)
- Plezia, M. (1947). *Kronika Galla na tle historiografii XII wieku*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Plezia, M. (1984). Nowe studia nad Gallem-Anonimem. W: H. Chłopocka, B. Kürbis (red.), *Mente et litteris. O kulturze i społeczeństwie wieków średnich* (s. 111–120). Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Plezia, M. (2003). Wstęp. W: Gall Anonim, *Kronika polska* (s. I–CXX). Wstęp, oprac. M. Plezia. Przekł. R. Grodecki. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Reynolds, L.D., Wilson, N.G. (2008). *Skrybowie i uczeni. O tym, w jaki sposób antyczne teksty przetrwały do naszych czasów*. Przekł. P. Majewski. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Rosik, S. (2013). *Bolesław Krzywousty*. Wrocław: Chronicon.
- Rossi, A. (2004). Parallel Lives: Hannibal and Scipio in Livy's Third Decade. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 134 (2), 359–381.
- Skibiński, E. (2009). *Przemiany władzy. Narracyjna koncepcja Anonima tzw. Galla i jej podstawy*. Poznań: Instytut Historii UAM.
- Skibiński, E. (2012a). Antyk w „Kronice polskiej” Anonima tzw. Galla i w „Translacji św. Mikołaja” tzw. mniacha z Lido jako problem badawczy. *Studia Europaea Gnesnensia*, 6, 345–359.
- Skibiński, E. (2012b). Udowodnić Czechom. *Historia Slavorum Occidentis*, 2 (3), 152–163.
- Skibiński, E. (2012c). Uniwersalistyczne klucze i stare metody. Na marginesie pracy – Paweł Koziół, Historia i porządek. Szkice retoryczne i historyczne, Przemysł 2010, Wydawnictwo Naukowe Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu, ss. 126. *Kwartalnik Historyczny*, 119 (3), 541–553.
- Skomiał, J. (1988). Ideał władcy w „Kronice polskiej” Galla-Anonima. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Iuridica*, 38, 29–40
- Sobiesiak, J. (2014). Znaczenie bitwy pod Chlumcem (1126) dla relacji politycznych między władcą niemieckim Lotarem III a czeskim księciem Sobiesławem I. *Res Historica*, 38, 43–59.
- Van Genep, A. (2006). *Obrzędy przejścia. Systematyczne studium ceremonii*. Przekł. B. Biały. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Vaniček, V. (2007). *Soběslav I. Přemyslovci v kontextu evropských dějin v letech 1092–1140*. Praha–Litomyšl: Nakladatelství Lidové noviny.
- Wiszewski, P. (2008). *Domus Boleslai. W poszukiwaniu tradycji dynastycznej Piastów (do około 1138 roku)*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wojtowicz, W. (2010). Galla Anonima causae scribendi. *Śląskie Studia Polonistyczne*, 2 (4), 7–19.
- Ziomek, J. (2000). *Retoryka opisowa*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Żmudzki, P. (2008). *Władca i wojownicy. Narracje o wodzach, drużynie i wojnach w najdawniejszej historiografii Polski i Rusi*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Hannibal ante portas. Interpretation of the plot from the 21st chapter of the 3rd volume of the “Chronica Polonorum” by Gallus Anonymus

Summary

The aim of this paper is to interpret the fable from the third Book of the “Chronica Polonorum” of Gallus Anonymus. The chronicler created an image of Boleslaus the Wrymouthed as a great warrior. He emphasized this feature by referring to an excellent role model which was Hannibal. Anonymus presented the crossing of the mountain range of Sudetes by the Polish army conducted by Boleslaus as an extraordinary, almost epic, action that could be compared with the crossing of the Alps by the army under the command of the famous Carthaginian. The symbolic content used in the fable also shows that in the creation of the Wrymouthed made by Gallus there is a possibility of interpretation of the ruler as a leader capable to overcome the power of Rome, represented by the Czechs – the great enemies of the Poles and members of the Empire.

słowa kluczowe: recepcja antyku w średniowieczu, *Kronika polska*, Anonim tzw. Gall, Hannibal, kreacja władcy-wojownika, Bolesław III Krzywousty

keywords: reception of the Antiquity in the Middle Ages, “Chronica Polonorum”, Gallus Anonymus, Hannibal, warrior king, Bolesław the Wrymouthed